

מה זה 'תיקון עולם'?

יוסף פעל בדרכו של אברהם, והשתמש ביכולותיו הכלכליות כדי להטמיע את האמונה בבורא עולם. זו המתנה הכי גדולה לכל אדם שמתוודע לכך שאלוקים אוהב ומלווה אותו, תומך ומסייע לו בכל עת. זו המשמעות של 'תיקון עולם'.

הדיל של יוסף

"תיקון העולם" הוא רעיון ידוע ומפורסם. בדרך כלל מקובל לראות זאת כרעיון שמשמעותו לעזור לעניים ולתת להם צדקה או להתנדב בבתי רפואה ובבתי אבות, לשפץ בתים של עניים ושאר מעשי חסד שונים ומגוונים. אבל מהו מקורו של הביטוי הזה בתורה? ומהי המשמעות האמיתית שלו?

בפרשת השבוע מקץ אנו קוראים על עבד, נער עברי בשם יוסף שהיה כלוא בבית הסוהר בגין אשמה איומה כנגד אשת השר החשוב ביותר במצרים. יוסף שישב בבור בלי שום סיכוי להשתחרר משם, ולפתע ברגע אחד פרעה ממנה אותו להיות מושל בכל ארץ מצרים, "מבית האסורים יצא למלוך", הוא עלה מבירא עמיקתא לאיגרא רמה ברגע אחד. לא יאומן כי יסופר.

ואכן אז החלו שבע השנים הטובות. הבורסה פרחת והמניות עלו לשביעות רצון כולם. היה אוכל בשפע רב, ויוסף הורה לכולם לצבור כמה שיותר אוכל כדי לשומרו לשבע השנים הרעות שעתידות לבוא. וכשהגיע הרעב, המצריים החלו להשתמש באוכל שהם אגרו בשנות השובע, אך עד מהרה הם החלו שוב לרעוב, ובפרשה אנו קוראים שהמצרים באו לפרעה "ויצק העם אל פרעה ללחם, ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף! אשר יאמר לכם תעשו" (בראשית מא, נה).

לאמיתו של דבר, יש כאן משהו מוזר: פרעה מינה את יוסף כמשנה למלך במיוחד לשם מטרה זו שהוא ידאג לכלכל אותם בשנות הרעב. ואם-כן מדוע באו המצרים לפרעה לצעוק ללחם, והוא משיב להם "לכו אל יוסף". הלא לכתחילה היה עליהם לגשת ליוסף שבשביל מטרה זו הוא עלה לגדולה! וגם צריך להבין את משמעות המילים שאמר פרעה "כל אשר יאמר לכם תעשו" ? שניכר מהן שיוסף אמר משהו שהמצרים לא היו מעוניינים לעשותו.

רש"י הרגיש בבעיה הזאת, ולכן הוא מבאר שבהתחלה העם אכן פנה אל יוסף והוא ציווה עליהם לעשות משהו, אלא שהם לא אהבו את אשר ציווה עליהם, ולפיכך באו להתלונן לפרעה שיתן להם אוכל. ומה תבע מהם יוסף? מגלה לנו רש"י שהוא ציווה עליהם לעשות משהו לא יאומן: לערוך ברית מילה! יוסף הודיע שמי

שמעוניין לקבל אוכל עליו לעשות ברית.

מדוע באמת החליט יוסף שהמצרים צריכים לעשות ברית מילה, הרי המצווה הזאת ניתנה רק לאברהם אבינו ולצאצאיו והיא אשר מייחדת אותם מכל שאר האומות, ואילו המצרים בוודאי לא היו מחויבים בברית מילה, אדרבה, אסור לאדם לחבול בעצמו סתם ללא מטרה.

ישנם מפרשים שמסבירים שיוסף ידע שבעתיד הקרוב תבוא כל משפחת יעקב אבינו למצרים מחמת הרעב, וכן ידע כי נגזר על בני ישראל להיות בגלות במצרים במשך מאות שנים, ולפיכך כדי שהיהודים ירגישו יותר טוב במצריים ולא יתביישו בברית שלהם (כפי שהיה בתקופת היוונים) ² הוא ציווה שכל המצרים ימולו את עצמם, ולעם ישראל לא תהיה תחושת בידול ולא יתביישו בזה (ראה בארוכה 'לקוטי שיחות' כרך י עמ' 631).

חדש: אמונה

ישנו פירוש נוסף לדברים, והוא שיוסף ביקש מהם שיעזבו את האלילים שלהם ויתחילו להאמין בה', הוא רצה שהם יכרתו ברית עם הקב"ה. מצרים בתקופה ההיא הייתה ארץ מלאה וגדושה בגילולים ועובדי עבודה זרה, יוסף אפוא אמר להם כי העובדה שהוא יכול לספק להם אוכל היא רק בזכות בורא עולם, ולכן הוא רצה שהם ידעו ויכירו שיש אלוקים בעולם (ספר הפרשיות בראשית ב, עמ' ערה).

ניתן לראות שיוסף עסק בכך עוד בהיותו עבד, כפי שרש"י אומר על יוסף "שם שמים שגור בפיו" (בראשית לט, ג). הוא למד זאת מהסבא רבה שלו אברהם אבינו שגם הוא היה עובד בצורה כזאת, שהיה מאכיל אנשים ומלמד אותם על הקב"ה: "לאחר שאוכלים ושותים אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם משלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם" (בראשית כז, לג).

את אותה התובנה ואותן המילים אמר יוסף למצרים "סבורים אתם משלי אכלתם", הרי זה לא אני שמספק לכם את האוכל, אלא הכול בזכות הקב"ה בורא עולם ומנהיגו, הוא אשר גילה לי את הפתרון לחלום של פרעה ובזכותו יש לכם היום אוכל, "משל מי שאמר והיה העולם אכלתם".

המתנה שלנו לאנושות

הרעיון שנקרא "תיקון העולם" הוא ידוע ומפורסם. בדרך כלל מקובל לראות זאת כרעיון שמשמעותו לעזור לעניים ולתת להם צדקה או להתנדב בבתי רפואה ובבתי אבות, לשפץ בתים של עניים ושאר מעשי חסד שונים ומגוונים. אבל מהו מקורו של הביטוי הזה בתורה? מהיכן הוא מגיע?

כולנו מכירים את התפילה של "עלינו לשבח", אותה שרים בבית הכנסת. בדרך כלל שרים את הקטע הראשון, ולאחר מכן אומרים במהירות את הקטע השני, ולקראת סופו שוב מתחילים לשיר ביחד "ונאמר והיה ה' למלך על כל הארץ"³.

אבל בין שני הקטעים הללו, מופיע המושג שנמצא כבר אצל הנביא זכריה (יד, ט) ⁴ "לתקן עולם במלכות ש-ד-י". כלומר, תיקון העולם זה לא רק לתת לאדם אוכל, אלא יש לתת לו את האמונה בה', צריך לספר לו שיש אלוקים בעולם. כשאתה

מעניק לזולת אוכל [?] זה טוב לארוחה אחת, ליום אחד, אבל בסופו של דבר לא די בכך כדי לתקן את מצבו. המתנה הכי טובה לאדם היא האמונה והבטחון בה'. כשהוא ידע ויפנים שיש בורא עולם שברא אותו ואוהב אותו ומלווה אותו שמעניק לו פרנסה ויכול להוציאו משאול תחתיות ולעלות אותו מעלה מעלה [?] והוא אכן מפנים זאת ומאמין באמת ובתמים, הרי זה נותן לו את הכוח להתמודד עם הבעיות השונות של החיים.

עד היום הוא היה מיואש מן החיים, הוא לא האמין שיש לו סיכוי אמיתי לשרוד, הוא סבור שכל העולם מאיים ועומד נגדו, והוא חש חסר אונים וחלוש מידי להילחם נגד כולם. ואז לפתע הוא מגלה שאלוקים עומד לצדו ומלווה אותו, ואז יש לו את הכוח האמיתי והיכולת לעשות את הלא-יאומן. התובנה הזאת מעניקה לאדם את הכוח לנער את עצמו ולהילחם את מלחמת הקיום היומיומית שלו, ואף לנצח.

את המתנה הזאת ביקש אברהם אבינו להעניק לאנשים כאשר הוא האכיל אותם, ואת המתנה הזאת ביקש יוסף לתת למצרים המורעבת כאשר הוא חילק להם אוכל. את המתנה הזאת עלינו לחלוק עם כל בני האנוש, כי זהו תיקון העולם האמיתי!